

Oponentský posudek diplomové práce Petry Beranové
Podmínky výuky češtiny jako cizího jazyka v Česku a komunikační kompetence vietnamských dětí v češtině

Původní zadané téma diplomové práce kol. Beranové (v zadání titul Čeština vietnamských dětí) je velmi zajímavé a velmi aktuální (pro lingvistiku teoretickou i aplikovanou). V textu práce se ale o češtině vietnamských dětí dozví čtenář pramálo - něco konkrétnějšího vlastně jen na dvaceti stránkách (s. 66–86), i v tom jsou ovšem zahrnuty i životopisné údaje o žácích. Nic se bohužel čtenář nedozví ani o „komunikačních kompetenci vietnamských dětí v češtině“ (viz titul poté, co ho diplomantka změnila) – ať už komunikační kompetence chápe jako Šebesta, nebo např. jako Evropský referenční rámec pro jazyky. K tomu, co má „komunikační kompetenci“ na mysli – a co konkrétního se o komunikační kompetenci vietnamských dětí v češtině čtenář dozví - by se autorka měla vyjádřit při obhajobě.

Práce je v předložené podobě (ukazuje se to ostatně i v proporcích informací shrnutých v závěru) zaměřena spíše na popisy různého druhu (stranou nechávám pasáž terminologickou): zvl. na popis české legislativy, na popis situace ve vzdělávání učitelů češtiny jako cizího jazyka, na popis historie vztahu Vietnamu a našeho státu, na postavení Vietnamců v ČR. Tyto oblasti jsou s lingvistickým pohledem na problém jen ve velmi volném vztahu (a není náhodou, že v zadání práce zpracování těchto otázek zahrnuto není). Ani v těchto partiích práce ale není vše jasné. Prosila bych tedy autorku, aby velmi stručně problémy (vybírám alespoň některé) vysvětlila:

- (1) Jak rozumět procentuálním údajům na s. 17? Čechů a Slováků bylo 65%, Němců 30%, Maďarů 17% - dohromady 112%?
- (2) Jak rozumět tomu, že *jednotlivé národnosti v ČSSR získávají přívlástek socialistické* (s. 19)?
- (4) Proč (když už autorka popisuje právní normy určující vzdělávání cizinců v ČR) popisuje i právní normy platné pro školy střední a vysoké?
- (5) Proč autorka čtenáře podrobněji neseznámí s učebními materiály, které jsou určeny pro výuku češtiny jako cizího jazyka a (jak píše na s. 43) dokonce jsou už pilotně ověřovány? Jejich popis by pro téma diplomové práce relevantní byl.

Otázky vyvstávají i při četbě dalších částí práce.

Především: čtenář je postaven do situace, kdy autorce musí její zmínky o češtině vietnamských dětí beze zbytku věřit: K práci není přiložena ani jediná celistvá ukázka získaných textů; přitom sledovaný vzorek je tak malý a textu zřejmě – jak autorka opakovaně naznačuje, když konstatuje neochotu informantů spolupracovat - tak málo, že by bylo na místě přiložit všechny získané materiály. Prosím autorku, aby ho přinesla alespoň na obhajobu. Také informace o sestaveném dotazníku by byly úplnější, kdyby byl – namísto aby byl popisován – k diplomové práci přiložen (a čtenáři by měli k dispozici jak sled obrázků, s nimiž autorka pracovala, tak krátký text, který informantům předčítala). I tady prosím autorku, aby „dotazník“ (pro české i vietnamské děti) přinesla k obhajobě.

Na s. 57 (a ve variacích – ve vztahu k různým částem dotazníku - ještě na s. 60 a 62) si autorka klade otázky, které chtěl její výzkum zodpovědět. Nejsm si jista, zda byly zodpovězeny skutečně všechny. Proč autorka (třeba v závěru práce) neodpovídá explicitně a přehledně na otázku položenou na s. 57: *Které chyby jsou typické obecně pro cizince učící se česky a které mohou být způsobeny konkrétním vlivem vietnamštiny?* Jak je to např. s vlivem faktu, že *ve vietnamštině deklinace ani konjugace neexistují a čas je vyjadřován lexikálně?* To je typické obecně pro neflektivní jazyky, anebo (pouze a výhradně) pro vztah mateřský jazyk vietnamština – cizí jazyk čeština?

V souvislosti s otázkou po vztahu mezi dobou pobytu a schopností zapojit se do vyučování, porozumět úkolům a plnit je (s. 57) prosím o vysvětlení formulace užitá na s. 85 (a znovu na s. 87): *Jako jediná odpovídala dívka na vietnamsky položené otázky v dotazníku česky*. Je někde v práci explicitně vyjádřeno, že dotazník byl formulován ve vietnamštině, popř. které jeho části byly formulovány ve vietnamštině?

Nebudu se vyjadřovat ke všem jednotlivostem o češtině (na s. 66-86 a v závěru na s. 102-103), které vyvolávají otázky. Konstatovat ale musím, že jednotlivé „chyby“ (tak popisované jevy označuje autorka) nejsou uváděny do vztahu, nejsou obvykle interpretovány (nebo jen v náznaku a někde), byť materiál (mohu-li soudit ze zlomků) k tomu přímo vybízí.

Podrobněji alespoň k několika okruhům:

K autorčiným opakovaným soudům o „nadměrném“, „nadbytečném“ užívání osobních zájmen (např. s. 67, 81, 95 aj.) mám několik otázek: Na s. 69 autorka uvádí, že osobní zájmeno vyjadřuje aktéra děje. Odkud (z jaké odborné literatury) autorka termín „aktér děje“ přejímá? Jak rozumět vyjádření (na s. 92) ... *se objevují věty zcela bez slovesa a vyjádření osoby je v nich většinou nahrazeno osobním zájmenem*. Osobní zájmeno osobu nevyjadřuje? Není „nadbytečné užívání osobních zájmen“ v interjazyku (nejen rodilých mluvčích vietnamštiny) běžné a „normální“? Má nějakou funkci?

Sporné je někdy i autorčino zařazování jednotlivých jevů do kategorie „chyba“ – na mysli mám např. elizi ve strukturách typu „já myslela, že ty tam nebudeš“ nebo vyjádření typu „má 10 let“. Nejsou tyto struktury v některých varietách češtiny užívány i rodilými mluvčími?

Ne vždycky podpírá autorka své soudy dostatečně přijatelnými argumenty – prostě konstatuje. Prosila bych tedy, aby při obhajobě z lingvistického úhlu pohledu vysvětlila, doložila příklady a (ideálně) i statistickými údaji alespoň např. soudy o „jednoduché syntaxi“ (s. 69), o „ucelenějších větách“ (s. 70), o „bohatším projevu“ (s. 79). Především: co má na mysli, když výrazy „jednoduchá syntax“, „ucelenější věty“, „bohatší projev“ užívá?

Prosila bych i o vysvětlení názoru k užitím výrazů jako *horky, karhoty, do škoky, konana, kou ká* – autorka soudí, že se může jednat o vliv vietnamštiny, protože skupiny konsonantů se ve vietnamštině v rámci jedné slabiky nevyskytují nikdy (s. 92). V uvedených příkladech se skupiny konsonantů v rámci jedné slabiky vyskytují? Kde?

Za spornou považuji míru pozornosti, kterou autorka věnuje např. kvantitě vokálů. Ta má nějaký podstatný vliv na to, co je pro komunikaci podstatné - na porozumění?

Příloha 1 má podle vyjádření autorky (viz s. 8) ukázat mj. i *komunikační strategie, které čeští žáci ve styku s vietnamskými dětmi volí*. Jak je ukazuje? Mohla by autorka uvést, co má na mysli, když mluví o komunikačních strategiích, a při obhajobě tyto komunikační strategie explicitně – v opoře o Přílohu 1 – pojmenovat? Proč se ve shrnutí dotazníku v této příloze (např. s. 117) střídají hlediska? Srov. např. *když něco potřebuji, řeknu jim to česky, at' se snaží* (hledisko informanta) X *dívkám hodně vadí, že v hodinách nepracují* (hledisko zpracovatele dotazníku). Má to nějakou příčinu?

Ještě maličkost: odkud autorka čerpá názor (s. 66), že tvar „myslila“ je zastaralý? Podívala se např. do SSČ na heslo *myslit, myslet*?

Na s. 103 zmiňuje autorka nedostatečnou motivaci vietnamských žáků k učení. Může tento soud podepřít nějakými konkrétními argumenty? Jakou úlohu zde sehrává / nesehrává tzv. afektivní filtr? Žáci neměli – zdá se – dostatečnou motivaci ani ke spolupráci na testu. Nebylo to dáno i povahou testu – např. slohovým cvičením na téma *Jak bude vypadat můj všední den za deset let?* (Srovnání s projevem českých dětí zde i jinde – v rozporu se zadáním – chybí). Obecně: nebylo by lepší volit úkoly více spjaté s potřebou jazyka pro život v cizí zemi?

Práce jako celek není kompozičně zvládnutá, ne dost dobře je zvládnutá po stránce obsahové (srov. k tomu např. vymezení její orientace *Tato diplomová práce se zabývá především příslušníky vietnamské etnické komunity žijícími v Česku* (s. 47) - *Tato práce se zabývá především dětmi – příslušníky vietnamské etnické komunity* (s. 50) – *Protože se tato práce zaměřuje především na vietnamské žáky základních škol, budeme se ...* (s. 55), na s. 63 už jde jen o *žáky druhého stupně základní školy*. Možná, že autorka neměla na zpracování dost času, možná že byla zaskočena obtížností tématu. O tom, že téma obtížné je (a že autorka v podstatě neměla na co z české lingvistiky navazovat), není sporu. Mohla ale navázat na výsledky lingvistiky zahraniční.

Mohla by tedy autorka laskavě odpovědět na otázku, o jakou odbornou literaturu o výuce druhého /cizího jazyka se opírala, popř. z které čerpala (nebo alespoň: z které by mohla/měla čerpat)?

Vnější podoba práce je na přijatelné úrovni, občas – výjimečně - se objevují stylizační nedostatky (s. 36 *pro cizincům žijící v České republice*, s. 56 *podobné projekty krachují na praktických a metodologických problémech*, poslední odstavec s. 52

Závěr: Jednotlivé dílčí poznatky, které autorka v diplomové práci přináší, mohou být i překvapivé (srov. např. s. 28 - že podle pokynu MŠMT – z r. 2000? - *škola nemá povinnost žáka-cizince doučovat českému jazyku mimořádnou formou studia*), o tom, jaký je stav češtiny – nebo komunikačních kompetencí - vietnamských žáků toho ale práce mnoho nevyovídá. Možná i proto, že v práci chybí (i když v zadání to formulováno je) analýza písemných prací vietnamských dětí (tím jistě nebylo myšlena pouze analýza toho, co děti napíšíou v zadaném testu) a že vzorek vietnamských dětí není srovnán se vzorkem dětí českých. A jistě také proto, že autorka nedokázala uspokojivě zodpovědět (viz výše) všechny otázky, které si sama v diplomové práci položila.

12. května 2005
Alena Macurová

Návrh hodnocení: dobře – nevyhověla (podle obhajoby)